

Fondacija Fond za humanitarno pravo

Predlog praktične politike:

Primena otežavajućih i olakšavajućih
okolnosti u postupcima
za ratne zločine

Fondacija Fond za humanitarno pravo

Predlog praktične politike: Primena otežavajućih i olakšavajućih okolnosti u postupcima za ratne zločine

septembar 2024.

**#EY
ЗА ТЕБЕ**

Ova publikacija objavljena je uz finansijsku pomoć Evropske unije.
Za sadržinu ove publikacije isključivo je odgovoran Fond za humanitarno pravo i ta sadržina nužno ne izražava zvanične stavove Evropske unije.

SADRŽAJ

SKRAĆENICE	4
UVOD	5
PRAKSA MKSJ.....	7
PRIMENA OLAKŠAVAJUĆIH I OTEŽAVAJUĆIH OKOLNOSTI U SUĐENJIMA ZA RATNE ZLOČINE U SRBIJI.....	10
Zakonski okvir	10
Neujednačeno obrazlaganje primenjenih olakšavajućih i otežavajućih okolnosti	12
Najčešće primenjivane olakšavajuće okolnosti.....	16
Najčešće primenjivane otežavajuće okolnosti	21
Primena olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u postupcima za seksualno nasilje	23
Sporazumi o priznanju krivičnog dela.....	27
Ublažavanje kazne	30
PREPORUKE	36

SKRAĆENICE

BiH	Bosna i Hercegovina
FHP	Fond za humanitarno pravo
JTRZ	Javno tužilaštvo za ratne zločine
KZ SFRJ	Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije
KZ SRJ	Krivični zakonik Savezne Republike Jugoslavije
MKSJ	Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju
MRMKS	Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove
ZKP	Zakonik o krivičnom postupku
OUP	Odeljenje unutrašnjih poslova

UVOD

Tokom oružanih sukoba na području bivše Jugoslavije počinjeni su mnogobrojni zločini, čiji su počinioци procesuirani kako pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), tako i u državama u regionu pred domaćim pravosuđem. Suđenja za ratne zločine u Srbiji vodila su se u početku pred sudovima opšte nadležnosti i vojnim sudovima, da bi, donošenjem Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupku za ratne zločine¹, koji je stupio na snagu 1. jula 2003. godine, u postupcima za ratne zločine bila određena nadležnost Višeg suda u Beogradu kao prvostepenog, i to obrazovanjem posebnog odeljenja – Odeljenja za ratne zločine, kao i Apelacionog suda u Beogradu kao drugostepenog, takođe obrazovanjem Odeljenja za ratne zločine.²

Do avgusta 2024. godine, pred ovim sudovima vođeno je i pravosnažno je okončano 68 postupaka za ratne zločine, u kojima je osuđeno 95 lica, na kazne zatvora u rasponu od jedne godine³ do 20 godina⁴, zbog krivičnih dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločina protiv ratnih zarobljenika.

1 Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupku za ratne zločine („Sl. glasnik RS”, br. 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007, 104/2009, 101/2011 – dr. zakon, 6/2015 i 10/2023).

2 *Ibid*, član 9.

3 Perica Đaković (predmet *Medak*), presuda Apelacionog suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine Kž1 Po2 9/11 od 11. januara 2012. godine.

4 Dragan Jović (predmet *Bijeljina*), presuda Apelacionog suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine Kž1. Po2 6/12 od 25. februara 2013. godine; Mirosljub Vujović, Stanko Vujanović i Predrag Milojević (predmet *Ovčara*) presuda Apelacionog suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine Kž1 Po2 2/204 od 24. novembra 2017. godine; Zoran Vukšić (predmet *Beli Manastir*), presuda Apelacionog suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine Kž1. Po2 6/15 od 12. februara 2016. godine; Pane Bulat (predmet *Banski Kovačevac*), presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž1 Po2 8/2010 od 14. februara 2011. godine; Dragan Borojević i Dragan Medić (predmet *Podujevo*), presuda Apelacionog suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine Kž1 Po2 3/2010 od 25. maja 2010. godine; Željko Đukić (predmet *Podujevo*), presuda Apelacionog suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine Kž1 Po2 2/2011 od 11. februara 2011. godine; Slađan Čukarić (predmet *Suva Reka*), presuda Apelacionog suda u Beogradu – odeljenja za ratne zločine Kž1 Po2 4/2010 od 30. juna 2010. godine, Radojko Repanović (predmet *Suva Reka*), presuda Apelacionog suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine Kž1 Po2 4/11 od 6. juna 2011. godine; Darko Janković (*Zvornik III* i *Zvornik IV*), presuda Apelacionog suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine Kž1 Po2 2/12 od 4. oktobra 2012. godine.

Ako se ima u vidu to da je, u predmetima ratnih zločina, suština suđenja u tome da se utvrdi potpuno činjenično stanje kako bi se individualizovala krivica lica koja se terete za izvršenje krivičnih dela, te da se adekvatno kazne oni za koje se utvrdi da su krivi i ostvari pravda za žrtve, utvrđivanje otežavajućih i olakšavajućih okolnosti za odmeravanje kazni pokazuje se posebno značajnim.

Nesporno je da postoje zakonski okviri u kojima se sud mora kretati prilikom odmeravanja kazni i da izrečene kazne nikada neće u potpunosti zadovoljiti sve strane u postupku, žrtve i članove porodica žrtava, ali se dosadašnjem načinu odmeravanja kazni mogu uputiti mnoge zamerke. One se odnose na primenu olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, primenu instituta ublažavanja kazne, kao i na nevidljivost kriterijuma za odmeravanje kazne prilikom sklapanja sporazuma o priznanju krivice te na neprimenjivanje standarda koje je ustanovio MKSJ prilikom odmeravanja kazni.

Fond za humanitarno pravo prati sva suđenja za ratne zločine od početka rada Odeljenja za ratne zločine u Višem i Apelacionom sudu u Beogradu i do sada je izdao jedanaest izveštaja u kojima po godinama daje pregled postupaka i osnovnih nalaza u vezi sa svakim predmetom. U svojoj dugogodišnjoj praksi FHP je uočio nedostatke u primeni olakšavajućih i otežavajućih okolnosti prilikom odmeravanja kazni, pa je cilj ove publikacije da ukaže na njih, nudeći i preporuke kako bi se u budućnosti unapredilo odmeravanje kazni u postupcima za ratne zločine.

PRAKSA MKSJ

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju osnovan je Rezolucijom Saveta bezbednosti UN broj 827 od 25. maja 1993. godine sa nadležnošću da krivično goni osobe odgovorne za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na području bivše SFRJ od 1991. godine. Tokom svog rada MKSJ je osudio 93 osobe na kazne zatvora u rasponu od dve godine⁵ do doživotnog zatvora.⁶

Pravni okvir za izricanje kazni bio je Statut MKSJ, kojim je propisana samo jedna krivična sankcija – kazna zatvora bez izričitog određivanja njenog raspona.⁷ U određivanju ove kazne Sud je imao oslonac u opštoj praksi sudova u Jugoslaviji⁸, pri čemu će kod odmeravanja kazne uzeti u obzir sve okolnosti dela, a posebno težinu dela i lična svojstva njegovog učinioca.⁹ Uz kaznu zatvora, MKSJ je mogao počiniocu izreći i sporednu kaznu – povraćaj imovine ili dobiti koja je pribavljena kriminalnim ponašanjem, uključujući i sredstva prisile.¹⁰

Pravilnikom o postupku i dokazima MKSJ bliže je određena maksimalna kazna zatvora kao doživotna kazna zatvora.¹¹ Takođe je određeno da pri odmeravanju kazne pretresno veće uzima u obzir sve okolnosti koje su određene Statutom MKSJ, kao i sve otežavajuće okolnosti, sve olakšavajuće okolnosti, uključujući i značajnu saradnju osuđenog sa tužiocem pre i posle izricanja presude, opštu praksu izricanja

5 Presuda Žalbenog veća MKSJ u predmetu *Hadžihasanović i Kubura* od 22. aprila 2008. godine.

6 Presuda Žalbenog veća MKSJ u predmetu *Lukić i Lukić* od 4. decembra 2012. godine; Presuda Žalbenog veća MKSJ u predmetu *Galić* od 30. novembra 2006. godine; Presuda Žalbenog veća MKSJ u predmetu *Popović i drugi* od 30. januara 2015. godine; Presuda Žalbenog veća MKSJ u predmetu *Zdravko Tolimir* od 8. aprila 2015. godine; Presuda Žalbenog veća MRMKS u predmetu *Radovan Karadžić* od 20. marta 2019. godine; Presuda Žalbenog veća MRMKS u predmetu *Ratko Mladić* od 8. juna 2021. godine.

7 Statut MKSJ, član 24.

8 Ta praksa za Veće nije obavezujuća.

9 Statut MKSJ, član 24.

10 *Ibid.*

11 Pravilnik o postupku i dokazima MKSJ, pravilo 101.

zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije i vreme koje je osuđena osoba već izdržala od kazne za isto delo koju joj je eventualno izrekao sud neke države.¹²

Iako Statutom MKSJ nije izričito propisana svrha primene krivičnih sankcija, u praksi je više puta isticano da je zapravo svrha kažnjavanja odvraćanje i retribucija.

Tokom svog rada MKSJ je ustanovio standard dokazivanja postojanja otežavajućih i olakšavajućih okolnosti, po kom Tužilaštvo mora van razumne sumnje dokazati postojanje otežavajućih okolnosti, dok je za odbranu dovoljno da učini verovatnijim da su olakšavajuće okolnosti postojale nego da nisu.

Prilikom odmeravanja kazni, na prvom mestu su cenjeni težina krivičnog dela i okolnosti samog događaja, oblik i stepen učešća okrivljenog u krivičnom delu.

Kao otežavajuće okolnosti najčešće su uzimane ranjivost žrtava, položaj optuženog i zloupotreba položaja vlasti, a zatim trajanje inkriminisanog ponašanja, predumišljaj, pobude iz kojih je delo izvešeno, brojnost žrtava, posledice krivičnog dela po žrtve, sistematska priroda krivičnog dela.

U presudi Milomiru Stakiću Pretresno veće MKSJ je navelo da „smatra da lekarska profesija dr Milomira Stakića predstavlja otežavajući faktor, iako ne naročito značajan“¹³, čime je prihvatilo stav koji je formulisao Međunarodni krivični sud za Ruandu o tome da visoko obrazovanje i inteligencija optuženog predstavljaju otežavajuće okolnosti jer uvećavaju svest i odgovornost optuženog.

Kao olakšavajuća okolnost, i ujedno jedina izričito određena kao takva Pravilnikom o postupku i dokazima, cenjena je značajna saradnja sa tužiocem.¹⁴

Tribunal je uvažavao priznanje krivice ili potvrdno izjašnjavanje o krivici kao olakšavajuću okolnost, pod uslovom da je ono utemeljeno u činjenicama o počinjenim zločinima i dobrovoljno, uz svest optuženog o posledicama priznanja. Na primer, u presudi Goranu Jelisiću, koji je priznao krivicu nakon što je bio suočen

12 *Ibid.*

13 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stakić* od 31. jula 2003. godine, par. 915.

14 Pravilnik o postupku i dokazima MKSJ, pravilo 101.

sa fotografijama na kojima se vidi kako ubija zarobljenike, Pretresno veće je navelo da je „iz principa uzelo u obzir potvrdno izjašnjavaње o krivici“, ali i da „mora ukazati na to da optuženi pred Većem uopšte nije pokazao kajanje za krivična dela koja je počinio“.¹⁵

Iako ni Statutom ni Pravilnikom nisu predviđene, u praksi MKSJ su kao olakšavajuće okolnosti prihvaćene i lične prilike optuženih, poput starosne dobi, lošeg zdravstvenog stanja, neosuđivanosti, pozitivnih karakternih osobina, dobrovoljne predaje, te porodičnih prilika.

15 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Jelisić* od 14. decembra 1999. godine, par. 127.

PRIMENA OLAKŠAVAJUĆIH I OTEŽAVAJUĆIH OKOLNOSTI U SUĐENJIMA ZA RATNE ZLOČINE U SRBIJI

Zakonski okvir

U postupcima za ratne zločine koji su vođeni ili se vode u Republici Srbiji, primenjuju se odredbe Krivičnog zakonika Savezne Republike Jugoslavije (KZ SRJ) kao zakona koji je blaži za počinioaca. Naime, na počinioaca krivičnog dela, poštujući načelo *nullum crimen nulla poena sine lege*¹⁶, primenjuje se onaj krivični zakon koji je bio na snazi u vreme izvršenja krivičnog dela. To je bio Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ), koji je predviđao da se za krivična dela genocid (član 141), ratni zločin protiv civilnog stanovništva (član 142), ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika (član 143), ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (član 144) i upotreba nedozvoljenih sredstava borbe (član 148. stav 2), može izreći kazna zatvora u trajanju od najmanje pet godina, kao najblaža, i smrtna kazna, kao najteža. Međutim, istim zakonom je bilo određeno da se na počinioaca krivičnog dela, ukoliko je od izvršenja dela do suđenja došlo do promene zakona, primenjuje onaj krivični zakon koji je blaži za počinioaca.¹⁷ Ustavom SRJ od 27. aprila 1992. godine propisano je da se smrtna kazna ne može primeniti na krivična dela propisana saveznim zakonom, što je u to vreme bio KZ SFRJ, koji je izmenama iz 1992. godine postao KZ SRJ.

Izmenom KZ SRJ iz 1993. godine (član 38. stav 2) propisano da se za najteža krivična dela može izreći kazna zatvora u trajanju od 20 godina. Iako je u kasnijem periodu bilo više izmena Krivičnog zakona i povećanja maksimalne visine kazne zatvora za najteža krivična dela, za počinioce ratnih zločina i dalje je u primeni KZ SRJ, kao

¹⁶ Mogu biti učinjena samo ona krivična dela i određene samo one krivičnopravne sankcije koje su već propisane zakonom.

¹⁷ KZ SFRJ, član 4.

najpovoljniji, u kom je kao minimalna predviđena kazna zatvora u trajanju do pet godina, a kao maksimalna kazna zatvora u trajanju od 20 godina.

Prilikom odmeravanja kazne, sud mora poći od opšte svrhe propisivanja i izricanja krivičnih sankcija, a to je „*suzbijanje društveno opasnih delatnosti kojima se povređuju ili ugrožavaju društvene vrednosti zaštićene krivičnim zakonodavstvom*“¹⁸ te svrhe kažnjavanja, koja je određena kao „*sprečavanje učinioca da učini krivična dela i njegovo prevaspitavanje, vaspitni uticaj na druge da ne čine krivična dela i jačanje morala i uticaj na razvijanje društvene odgovornosti i discipline građana*“.¹⁹ Takođe, mora se pridržavati opštih pravila za odmeravanje kazne, koja određuju da će sud „*učiniocu krivičnog dela odmeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to delo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a naročito: stepen krivice, pobude iz kojih je delo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je delo učinjeno, raniji život počinioca, njegove lične prilike, njegovo držanje posle učinjenog krivičnog dela, a naročito njegov odnos prema žrtvi krivičnog dela, kao i druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca*“.²⁰

Iz ovako definisanih okolnosti koje utiču na odluku o krivičnoj sankciji, očigledno je da zakon ne prihvata preciziranje olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, niti sadrži njihov popis, već ukazuje na najvažnije okolnosti koje sud mora uzeti u obzir u procesu odmeravanja kazne. To znači da jedna te ista okolnost, u zavisnosti od toga kako je ostvarena u konkretnom slučaju, može biti olakšavajuća ili otežavajuća. Radi se o okolnostima na koje zakonodavac posebno ukazuje, ali ih istovremeno ne rangira, što znači da, osim njih, sud treba da uzme u obzir i sve druge eventualne okolnosti koje bi mogle imati značaja za odmeravanje kazne.

18 KZ SRJ, član 5. stav 2.

19 KZ SRJ, član 33.

20 KZ SRJ, član 41.

Na osnovu utvrđenih olakšavajućih i otežavajućih okolnosti sud može odmeriti kaznu koja je u granicama propisanim za krivično delo, što u postupcima za ratne zločine znači kaznu zatvora u trajanju od pet do 20 godina.

Izuzetak predstavljaju počinioci ovih krivičnih dela koji su u vreme izvršenja bili stariji maloletnici, odnosno oni koji su navršili 16, a nisu navršili 18 godina. Njima se, shodno odredbama KZ SRJ, može izreći kazna zatvora u maksimalnom trajanju od 10 godina.²¹

U izuzetnim slučajevima, sud može učiniocu krivičnog dela odmeriti kaznu ispod zakonom propisane granice (ublažiti kaznu) kada tokom postupka utvrdi „*da postoje osobito olakšavajuće okolnosti koje ukazuju da se i sa ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja*“.²² Primenom odredbi o ublažavanju kazne, ona se može ublažiti, tako da sud može izreći za ova krivična dela kaznu zatvora u trajanju manjem od pet godina, ali sa najmanjim trajanjem od jedne godine.²³ Pri odlučivanju u kojoj će meri kaznu ublažiti, sud će posebno uzeti u obzir najmanju i najveću meru kazne propisane za krivično delo.²⁴

Neujednačeno obrazlaganje primenjenih olakšavajućih i otežavajućih okolnosti

Pri odmeravanju kazne učiniocu krivičnog dela sud u krivičnom postupku utvrđuje sve olakšavajuće i otežavajuće okolnosti kako bi, u okviru zakonom propisane kazne, odredio vrstu i meru kazne kojom se na najpotpuniji način može ostvariti svrha kažnjavanja. Dakle, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti su okolnosti koje se odnose na krivično delo ili učinioca, a koje utiču na to da kazna bude manja ili veća u granicama koje su zakonom propisane za učinjeno delo.

21 KZ SRJ, član 78.

22 KZ SRJ, član 42.

23 KZ SRJ, član 43. stav 1. tačka 1.

24 KZ SRJ, član 43. stav 2.

Zakonodavac nije propisao koje okolnosti su olakšavajuće, a koje otežavajuće, već je samo ukazao na najvažnije okolnosti koje sud mora uzeti u obzir u procesu odmeravanja kazne.

Sud je dužan da u obrazloženju osuđujuće presude navede koje je okolnosti prihvatio kao olakšavajuće, a koje kao otežavajuće i na osnovu čega je doneo odluku o kazni.²⁵

Najčešća zamerka koja se može uputiti sudovima u odnosu na primenu olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u postupcima za ratne zločine jeste njihova nedovoljna obrazloženost, tako da se često, umesto obrazloženja zbog čega je sud neku okolnost cenio kao olakšavajuću ili otežavajuću, u presudama nailazi na puko nabranje okolnosti te konstataciju da će se izrečenom kaznom postići svrha kažnjavanja. Time izostaje i obrazloženje odluke o kazni, pa se stoga teško može utvrditi u kolikoj meri se sud, prilikom odmeravanja kazne, zaista bavio njenom individualizacijom.

Tako je, recimo, Viši sud u Beogradu – Odeljenje za ratne zločine, u presudi, u postupku protiv okrivljenog Milana Španovića zbog krivičnog dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva (predmet *Stara Gradiška*), samo naveo da je, odlučujući o krivičnoj sankciji, „*cenio sve olakšavajuće okolnosti na strani optuženog, te je uzeto u obzir da nije osuđivan i nepovoljne materijalne prilike zbog nezaposlenosti*“.²⁶ Iz ovakvog navoda nije jasno ni koje su to sve olakšavajuće okolnosti koje je Sud cenio, ali ni na osnovu čega se uverio, sem iskaza samog okrivljenog, da je njegova nezaposlenost dovela do nepovoljnih materijalnih prilika.

Identična situacija se ponovila i u drugim presudama Višeg suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine. Tako je u presudi protiv okrivljenog Nebojše Stojanovića zbog krivičnog dela ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (predmet *Doboj – Kožuhe*) navedeno da je Sud, prilikom odlučivanja o vrsti i težini krivične sankcije, „*imao u vidu sve okolnosti iz čl. 41 KZ SRJ koje mogu imati uticaja da kazna bude*

²⁵ ZKP, član 428.

²⁶ Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine K. Po2 32/210 od 25. juna 2010. godine.

teža ili blaža, pa je od olakšavajućih okolnosti na strani okrivljenog cenio njegove porodične prilike kao i protek vremena od izvršenja krivičnog dela, dok mu je od otežavajućih okolnosti cenio težinu izvršenog krivičnog dela”.²⁷

Zatim, u presudi izrečenoj Milošu Čajeviću za krivično delo ratni zločin protiv civilnog stanovništva (predmet *Brčko II*), Sud je „od olakšavajućih okolnosti na strani optuženog cenio činjenicu da je otac četvoro dece, dok je od otežavajućih okolnosti cenio njegovu raniju osuđivanost i jačinu ugrožavanja oštećenih konkretnom prilikom”.²⁸

Za razliku od ovakvog pukog navođenja olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, bez njihovog obrazlaganja, što sud ne bi trebalo da praktikuje, u drugim presudama je sud na pravilan način izvršio ocenu utvrđenih olakšavajućih i otežavajućih okolnosti i dao valjane razloge za odluku o kazni.

Obrazlažući odluku o krivičnoj sankciji koju je izrekao okrivljenom Rajku Kozlini zbog krivičnog dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva (predmet *Trnje*), Sud je kao olakšavajuće okolnosti na njegovoj strani našao da je porodičan čovek, oženjen, otac jednog deteta, neosuđivan, zaposlen, da svojim radom ostvaruje sredstva kojima izdržava porodicu, da živi kao podstanar, da nema nepokretnu imovinu, da je skromnih materijalnih prilika i da je u vreme izvršenja krivičnog dela bio star 23 godine, kao i protok vremena od izvršenja krivičnog dela. Međutim, obrazložio je da je, i pored brojnih olakšavajućih okolnosti koje je našao na strani okrivljenog, našao da se, s obzirom na preduzete krivičnopravne radnje optuženog, kao i posledice koje se ogledaju u smrti velikog broja civila, među njima i dece, samo izrečenom kaznom zatvora u trajanju od 15 godina može postići svrha kažnjavanja.²⁹

27 Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine K. Po2 br. 4/18 od 15. oktobra 2020. godine.

28 Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine K. Po2 9/2018 od 26. aprila 2021. godine.

29 Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine K. Po2 br. 10/2013. od 1. aprila 2019. godine.

Veoma dobar primer obrazlaganja utvrđenih olakšavajućih i otežavajućih okolnosti i njihove ocene dat je i u presudi Odeljenja za ratne zločine Višeg suda u Beogradu u postupku koji je vođen protiv okrivljenog Željka Đukića zbog krivičnog dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva (predmet *Podujevo*). Od olakšavajućih okolnosti na strani okrivljenog Sud je cenio da je porodičan čovek, oženjen, otac četvoro dece uzrasta od 4 do 20 godina, da je neosuđivan, kao i njegovo zdravstveno stanje. Ali je sud takođe ocenio da su, sa druge strane, žrtve civili, među njima sedmoro dece, od kojih je najmlađe imalo svega 21 mesec; da su petoro preživelih zadobili teške povrede sa trajnim posledicama i izgubili braću i sestre, da su izvršenjem dela pogođeni i drugi preživeli članovi porodica oštećenih, naročito oštećeni koji je izgubio celu porodicu, roditelje, suprugu i četvoro dece; zatim, da su okolnosti koje su pratile izvršenje dela, a bile od značaja za odmeravanje kazne, situacija pre streljanja, izvođenje bespomoćnih žena i dece iz kuća, pretresanje, pri čemu su pretresana i deca i bacane im igračke, isterivanje na ulicu, što je kod njih moglo da pobudi nadu da će se spasiti, a zatim i ubistvo jednog oštećenog pred svima, povratak u dvorište i molbe majki da se deca poštede. Zato je, imajući u vidu ovako teške posledice dela, životnu dob žrtava i izuzetno teške okolnosti pod kojima je krivično delo izvršeno, Sud ocenio da je kazna zatvora u trajanju od 20 godina nužna za ostvarivanje svrhe kažnjavanja.³⁰

Presuda izrečena Radojku Repanoviću zbog krivičnog dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva (predmet *Suva Reka*) takođe je veoma dobar primer individualizacije izrečene kazne detaljnom ocenom okolnosti kojima se Sud rukovodio osudivši okrivljenog na kaznu zatvora u trajanju od 20 godina. Od olakšavajućih okolnosti na strani okrivljenog Sud je cenio neosuđivanost, da je porodičan čovek, otac dvoje dece i da je izrazio žaljenje zbog svega što se desilo u Suvoj Reci. Kao otežavajuće okolnosti Sud je cenio da je okrivljeni, kao komandir Odeljenja unutrašnjih poslova (OUP) Suva Reka, naredio napad i ubijanje albanskih civila, da je potom u tom napadu ubijeno 48 civila, da su stradale većinom žene, jedna čak u osmom mesecu trudnoće, da je među stradalima bilo devetnaestoro dece, od kojih je najmlađe imalo

³⁰ Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine K. Po2 44/2010 od 22. septembra 2010. godine.

9 meseci, da su oštećeni bili nezaštićeni i bespomoćni i svojim ponašanjem ničim nisu doprineli ponašanju optuženog niti izazvali kod njega osećaj ugroženosti. Sud je takođe imao u vidu fizičke i duhovne patnje nanete žrtvama koje su ubijene, kao i očigledne duševne patnje koje su zadesile preživjele. I, konačno, Sud je posebno imao u vidu činjenicu da je okrivljeni u vreme izvršenja dela bio pripadnik policije, i to komandir čija je dužnost upravo bila da štiti građane Republike Srbije, što su bili svi oštećeni.³¹

Najčešće primenjivane olakšavajuće okolnosti

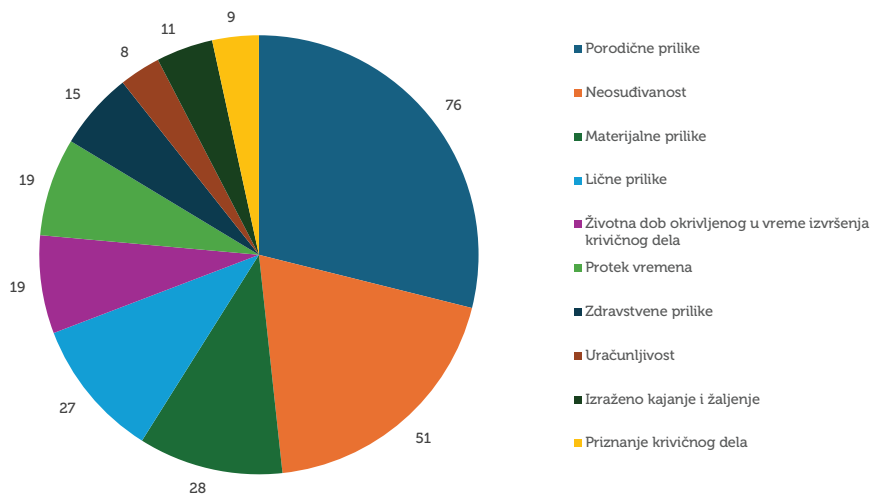
Prilikom odluke o kazni, sud jeste dužan da ceni sve okolnosti koje utiču na visinu kazne, ali se može uputiti zamerka da se pojedinim olakšavajućim okolnostima, kao što su porodične prilike, neosuđivanost i protek vremena od izvršenja krivičnog dela, koje se uzimaju u obzir, često neopravdano pridaje preveliki značaj.

Analizom pravnosnažnih osuđujući presuda utvrđeno je da su najčešće olakšavajuće okolnosti koje su primenjivane u postupcima za ratne zločine porodične prilike (76), neosuđivanost (51), materijalne prilike (28), lične prilike (27) životna dob okrivljenog u vreme izvršenja krivičnog dela (19) i protek vremena od izvršenog krivičnog dela (19).

Sudovi su, takođe, kao olakšavajuće okolnosti cenili zdravstvene prilike okrivljenih (15), uračunljivost (8), izraženo kajanje i žaljenje (11), kao i priznanje krivičnog dela (9).

³¹ Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine K. Po2 49/2010 od 10. decembra 2010. godine.

Analiza pravnosnažnih osuđujućih presuda u odnosu na primenjene olakšavajuće okolnosti

Opravdano se može postaviti pitanje da li činjenica da je okrivljeni otac punoletne dece zaista treba da se ceni kao olakšavajuća okolnost, jer se time neopravdano privileguje u odnosu na okrivljene koji nemaju decu. Tim pre što se ni činjenica da su žrtve bile porodični ljudi i imale u vreme stradanja uglavnom maloletnu decu, nije nikada cenila kao posebno otežavajuća okolnost.

Takođe, tu je i pitanje neosuđivanosti. Ponašanje pojedinca u skladu sa zakonom i nevršenje krivičnih dela je očekivani i podrazumevani standard svakog društva, a ne razlog za uzimanje te činjenice kao olakšavajuće okolnosti.

Protek vremena od izvršenja krivičnog dela u postupcima za ratne zločine ne bi trebalo uzimati kao olakšavajuću okolnost. Na to da protek vremena nije okolnost koja se može uzimati u obzir prilikom odmeravanja kazni za ovu vrstu krivičnih dela, ukazuje i univerzalna odredba o njihovom nezastarevanju.

Uzimanje protoka vremena kao olakšavajuće okolnosti suprotno je ustaljenoj praksi MKSJ – da se dužina perioda između kažnjivog ponašanja i presude ne

može uzimati u obzir kao olakšavajuća okolnost³², kao i savremenoj sudskoj praksi.³³ Takođe, prilikom primene protoka vremena kao olakšavajuće okolnosti treba imati u vidu sporost države u procesuiranju ovih krivičnih dela u odnosu na vreme njihovog izvršenja, pa je sasvim neopravdano da zbog toga okrivljeni imaju bilo kakav benefit. U periodu od izvršenja dela do izricanja kazne, od minimum 20 godina, okrivljeni su imali vremena da mirno prožive dobar deo života, zasnuju porodicu, dobiju i podignu decu, što je njihovim žrtvama koje su ubili uskraćeno.

Apelacioni sud u Beogradu – Odeljenje za ratne zločine, kao drugostepeni sud, prilikom odlučivanja o žalbama okrivljenih u odnosu na visinu izrečene kazne, postupao je nedosledno kada je reč o oceni protoka vremena od izvršenog krivičnog dela kao olakšavajuće okolnosti.

Tako je u postupku koji se vodio protiv Zorana Vukšića i dr. (predmet *Beli Manastir*) zbog krivičnog dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva, potvrđujući prvostepenu presudu izričito naveo: *„kada se imaju u vidu sve olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, osim vremena proteklog od izvršenja krivičnog dela, koja u postupcima za ratne zločine ne bi trebala da se ceni kao olakšavajuća okolnost, pa zbog toga nije ni cenjena od strane drugostepenog suda, Apelacioni sud u Beogradu, Odeljenje za ratne zločine je mišljenja da je pravilno prvostepeni sud odmerio vrstu i visinu krivičnih sankcija u odnosu na okrivljene“*.³⁴

Međutim, odlučujući u žalbenom postupku protiv okrivljenog Milanka Devića (predmet *Ključ – Šljivari*) zbog krivičnog dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva, Apelacioni sud je postupio potpuno suprotno, kada je preinačio prvostepenu

32 Prvostepena presuda o kazni MKSJ u predmetu *Dragan Nikolić* od 18. decembra 2003. godine, par. 263–273.

33 BGH, 1 StR 538/01, Presuda od 21. februara 2002. godine – Savezni vrhovni sud Nemačke je, u jednom slučaju ubistva, spomenuo da je dužina vremena od kažnjivog ponašanja do presude mogući olakšavajući faktor, ali je naglasio da se, s obzirom na težinu dela koje je 1943–1944. tokom Drugog svetskog rata počinio optuženi, danas 90 godina star, te okolnosti ne mogu uzeti u obzir.

34 Presuda Apelacionog suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine Kž1 Po2 6/15 od 12. februara 2016. godine.

presudu u delu odluke o kazni, tako što je okrivljenom smanjio izrečenu kaznu. Po nalazu Apelacionog suda, prvostepeni sud nije u dovoljnoj meri dao značaj olakšavajućim okolnostima, „*kao i činjenici da je proteklo 25 godina od izvršenog krivičnog dela*“.³⁵

Isti sud je, ocenjujući protek vremena kao olakšavajuću okolnost, slično postupio i u drugim postupcima, kao što su recimo predmeti *Lovas, Bosanska Krupa*, gde je ova olakšavajuća okolnost poslužila i za ublažavanje kazne ispod zakonskog minimuma (videti odeljak Ublažavanje kazne).

Priznanje kao olakšavajuća okolnost primenjeno je u odnosu na 9 okrivljenih, mada bi se ono kao olakšavajuća okolnost moralo ceniti veoma pažljivo. Pre svega, trebalo bi imati u vidu da li je ono iskreno, da li je i koliko doprinelo utvrđivanju činjeničnog stanja, i posebno, u kojoj fazi krivičnog postupka je ono dato.

Optuženom Peri Petraševiću (predmet *Škorpioni*), koji je osuđen zbog streljanja šestorice zarobljenih Srebreničana u Trnovu (BiH), Sud je kao olakšavajuću okolnost, sasvim neopravdano, cenio potpuno priznanje radnji koje mu se optužnicom stavljaju na teret.³⁶ Nesporno je da je Petrašević priznao krivično delo za koje se tereti; međutim, to priznanje je dato samo sa jednim ciljem, a to je da se izdejstvuje povoljnija presuda, jer je svako poricanje bilo bespredmetno. Naime, ceo kritični događaj je snimljen. Snimak na kom su vrlo jasno vidljivi pripadnici jedinice „Škorpioni“, a među njima i Petrašević, kako streljaju šestoricu zarobljenih Bošnjaka, bio je poznat javnosti još pre početka suđenja. Ovaj snimak je 1. juna 2005. godine emitovan u MKSJ, na suđenju Slobodanu Miloševiću, a ubrzo je emitovan i u Srbiji. Isti snimak kasnije je prikazan i na suđenju kao ključni dokaz Javnog tužilaštva za ratne zločine (JTRZ). Stoga priznanje pod ovakvim okolnostima nije moglo imati karakter olakšavajuće okolnosti.

35 Presuda Apelacionog suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine Kž1 Po2 2/19 od 8. aprila 2019. godine

36 Presuda Okružnog suda u Beogradu – Veća za ratne zločine K. V. br. 08/08 od 28. januara 2009. godine.

Svaka okolnost koja, kao olakšavajuća, može biti od uticaja prilikom odmeravanja kazne treba da se uzme u obzir, mada postoje primeri u praksi gde su kao takve tretirane krajnje neprimerene okolnosti.

U postupku protiv optuženog Damira Sirete (predmet *Ovčara II*), koji je i oglašen krivim zbog učestvovanja u streljanju 200 ratnih zarobljenika na Ovčari (Vukovar, Hrvatska), Sud je kao olakšavajuću okolnost cenio činjenicu da je izbeglica iz Hrvatske.³⁷ Upravo zbog činjenice da je učestvovao u streljanju tolikog broja ratnih zarobljenika, okrivljeni je, u nastojanju da izbegne krivičnu odgovornost, pobeo u Norvešku, koja ga je izručila Republici Srbiji. U isto vreme, njegovo izručenje tražila je i Republika Hrvatska. Beguncima od pravde činjenicu da su izbegli upravo iz tog razloga ni u kom slučaju ne treba ceniti kao olakšavajuću okolnost.

U postupku koji je vođen protiv optuženog Stanka Vujanovića (predmet *Vukovar*) zbog ubistva četvoro hrvatskih civila, Sud je kao olakšavajuću okolnost na strani okrivljenog cenio činjenicu „*da je oružje podeljeno stanovništvu bez prethodne obuke i da se odmah krenulo u borbu i akcije*“.³⁸ U isto vreme, Sud je, u presudi, u generalijama okrivljenog, koji je u vreme izvršenja krivičnog dela bio star 32 godine, naveo da je služio vojni rok 1978/79 godine i da je vojni obveznik. Imajući u vidu trajanje vojnog roka u SFRJ te sistem redovnog održavanja vojnih vežbi za sve vojne obveznika sve do 1990. godine, više je nego očigledno da je okrivljeni i te kako bio obučan za rukovanje pešadijskim naoružanjem, te da je ovakva olakšavajuća okolnost neprihvatljiva.

Takođe, u postupku koji je vođen protiv Branka Popovića i Branka Grujića (predmet *Zvornik II*) zbog krivičnog dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva Sud je kao olakšavajuću okolnost pri odmeravanju kazne na strani okrivljenih cenio i „*očiglednu involviranost u ovim događajima i mnogih drugih lica, bilo neposrednih izvršilaca, bilo onih sa ovlašćenjima sličnim ovlašćenjima optuženih, koji do danas*

37 Presuda Okružnog suda u Beogradu – Veća za ratne zločine K. V. br. 9/2008 od 23. juna 2009. godine.

38 Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine K. Po2 40/2010 od 1. novembra 2010. godine.

nisu izvedeni pred lice pravde".³⁹ Činjenica da postoje i druga lica koja bi trebalo da krivično odgovaraju jeste činjenica kojom treba da se bavi JTRZ, a ne sud prilikom odmeravanja kazne. Optuženom Branku Grujiću, Sud je kao olakšavajuću okolnost ocenio i činjenicu da se dobrovoljno predao pravosudnim organima Republike Srbije, iako ima prebivalište u Zvorniku. Činjenica je da je ovom „dobrovoljnom predajom“ okrivljeni Grujić sebi obezbedio daleko bolji položaj u postupku nego da je ostao BiH, gde bi, umesto za ratni zločin protiv civilnog stanovništva, bio procesuiran za zločin protiv čovečnosti kao teže krivično delo, imajući u vidu činjenicu da je bio predsednik Privremene vlade i član Ratnog štaba i ratnog sekretarijata, što su funkcije koje je obavljao u novoformiranoj srpskoj opštini Zvornik, te brojnost i masovnost zločina koji su počinjeni u inkriminisanom periodu, a koji nisu obuhvaćeni ovim postupkom.

Najčešće primenjivane otežavajuće okolnosti

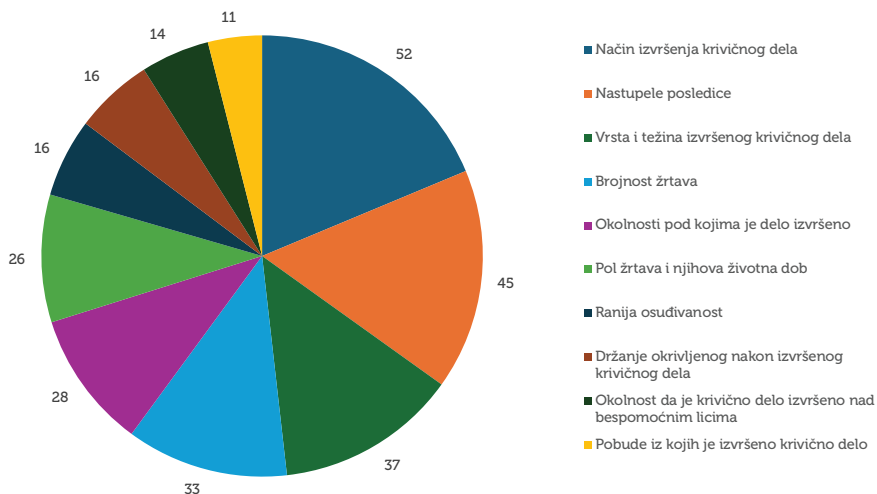
U postupcima za ratne zločine primenjuju se uobičajene otežavajuće okolnosti koje se primenjuju u krivičnom postupku, mada im se prilikom odmeravanja kazne nekada ne daje dovoljan značaj. Svrha kažnjavanja u postupcima za ratne zločine ogleda se i u priznavanju statusa žrtve oštećenima, priznavanju njihove patnje i gubitaka, kao i u stavu čitavog društva prema toj vrsti krivičnih dela, gde bi se strožim kaznama, odnosno pridavanjem većeg značaja otežavajućim okolnostima jasno ukazalo na nedopustivost takvog ponašanja.

Najčešće primenjivane otežavajuće okolnosti u postupcima za ratne zločine su: način izvršenja krivičnog dela (52), nastupele posledice (45), vrsta i težina izvršenog krivičnog dela (37), brojnost žrtava (33), okolnosti pod kojima je delo izvršeno (28), pol žrtava i njihova životna dob (26), ranija osuđivanost (16).

Kao otežavajuće okolnosti cenjene su još i: ponašanje, odnosno držanje okrivljenog nakon izvršenog krivičnog dela (16), okolnost da je krivično delo izvršeno prema bespomoćnim licima (14) i pobude iz kojih je izvršeno krivično delo (11).

³⁹ Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine K. Po2 28/2010 od 22. novembra 2010. godine.

Analiza pravnosnažnih presuda u odnosu na primenjene otežavajuće okolnosti

Pozitivan primer ocene otežavajućih okolnosti jeste postupak protiv optuženog Đure Tadića (predmet *Bihać*) zbog krivičnog dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva, gde je Sud, kao jednu do otežavajućih okolnosti, cenio „kao tešku posledicu ovog krivičnog dela i to da jedan broj preživelih oštećenih zbog predmetnog događaja u kojima su stradali njihovi najbliži, i danas osećaju velike traume i posledice”.⁴⁰

Posledice koje oštećeni oseća zbog gubitka oca kao otežavajuću okolnost Sud je cenio u postupku koji je vođen protiv okrivljenog Mitra Čankovića (predmet *Sanski Most – Kijevo*).⁴¹

Apelacioni sud u Beogradu – Odeljenje za ratne zločine, u postupku protiv okrivljenog Pana Bulata (predmet *Banski Kovačevac*) zbog krivičnog dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva, postupajući u žalbenom postupku, takođe

⁴⁰ Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine K. Po2 5/13 od 6. februara 2014. godine.

⁴¹ Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine K. Po2 7/2014 od 18. maja 2016. godine.

je kao otežavajuću okolnost na strani okrivljenog cenio činjenicu da je ispoljio naročitu bezobzirnost u želji da prikrije tragove izvršenja dela, tako što je tela šestoro ubijenih hrvatskih civila bacio u bunar, u koji je zatim bačena eksplozivna naprava, te zatražio da se leševi spale, što je rezultiralo time da potomci žrtava nikada nisu bili u prilici da dostojno sahrane njihove posmrtno ostatke.⁴²

Ovakvim primerom sudovi bi trebalo da se rukovode i u drugim postupcima, jer su članovi porodica žrtava lica koja trpe posledice zločina čitav život. Ocena ovakvih okolnosti kao otežavajućih, istovremeno je i deo prakse MKSJ.⁴³

Primena olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u postupcima za seksualno nasilje

Pred domaćim pravosuđem do sada je pravnosnažno okončano 11 postupaka sa elementima seksualnog nasilja, u kojima je osuđeno 13 lica.⁴⁴ U samo 3 postupka optužba se odnosila isključivo na silovanje (predmeti *Bijeljina II*, *Brčko*, *Kalinovik*), dok su u ostalim predmetima okrivljeni, pored silovanja, terećeni i za druge inkriminisane radnje, kao što su ubistva, primenjivanje mera zastrašivanja i terora, nečovečna postupanja i telesna povređivanja. Takođe, u nekoliko predmeta, ponašanje okrivljenih u kojima je bilo elemenata seksualnog nasilja (kao što je primoravanje zatočenih muškaraca da međusobno polno opšte, ili da se oralno zadovoljavaju, odsecanje polnog organa) podvođeno je pod radnje izvršenja krivičnog dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SRJ kao što su telesno povređivanje i nečovečno postupanje. To je iz razloga što su u članu 142.

42 Presuda Apelacionog suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine Kž1. Po2 8/2011 od 14. februara 2011. godine.

43 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Lukić i Lukić* od 20. jula 2009. godine; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Blaškić* od 3. marta 2000. godine.

44 Predmeti *Bijeljina* (Dragan Jović i dr.), *Bijeljina II* (Miodrag Živković), *Skočić* (Damir Bogdanović i dr.), *Brčko* (Nikola Vida Lujčić), *Kalinovik* (Dalibor Krstović), *Bratunac* (Dalibor Maksimović), *Gnjilanska grupa* (Fazli Ajdari i dr.), *Đakovica* (Anton Lekaj); U predmetima *Zvornik III i IV* (Goran Savić i dr.), *Zvornik II* (Grujić i Popović), *Brčko II* (Miloš Čajević) seksualno nasilje je kvalifikovano kao nečovečno postupanje i telesno povređivanje.

KZ SRJ kao radnje izvršenja sa elementima seksualnog nasilja eksplicitno određeni samo silovanje i prisilna prostitucija.

U ovim postupcima otežavajuće i olakšavajuće okolnosti cenjene su u skladu sa zakonom, ali je praksa u primeni otežavajućih okolnosti koje su svojstvene za ovu vrstu nasilja šarolika.

Presudom Apelacionog suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine u postupku protiv optuženih Damira Bogdanovića i dr. (predmet *Skočić*) Sud je okrivljenim Tomislavu Gavriću, Zoranu Aliću i Zoranu Đurđeviću, koji su oglašeni krivim za višestruko silovanje tri Romkinje na području Zvornika (BiH), prilikom utvrđivanja otežavajućih okolnosti cenio „*posledice i okolnosti pod kojima je delo izvršeno kao i pobude koje uz brojnost krivičnopравnih radnji koje prevazilaze neophodan minimum da bi postojalo krivično delo ratnog zločina iz člana 142. KZ SRJ*“.⁴⁵

Ono što Sud nije cenio kao otežavajuće okolnosti jesu činjenice da okrivljeni nisu ispoljili nikakav vid saosećanja prema patnjama tri silovane žrtve, od kojih je jedna imala samo 13, a druga 15 godina, da su one bile izložene seksualnom ponižavanju i silovanju duži vremenski period, kao i posledice koje su trajne. Pored toga, Apelacionom sudu može se uputiti ozbiljna zamerka u pogledu ocene otežavajućih okolnosti u odnosu na optuženog Zorana Đurđevića. Naime, kao otežavajuću okolnost sud nije ni spomenuo, a kamoli cenio njegovu raniju osuđivanost za istovrsno krivično delo. Đurđević je pravnosnažno osuđen za ratni zločin protiv civilnog stanovništva, gde su radnje izvršenja bile takođe silovanje i seksualno zlostavljanje. Radi se o zločinu koji je samo mesec dana pre događaja u *Skočiću* počinio u *Bijeljini*, i za koji je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 13 godina.⁴⁶ Taj propust dovodi i do ocene da je kazna izrečena Zoranu Đurđeviću, u trajanju od osam godina, preblaga. Ako je već pravnosnažno osuđen na kaznu

45 Presuda Apelacionog suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine Kž1 Po2 5/15 od 28. marta 2018. godine.

46 Predmet *Bijeljina* – Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine K. Po2 br. 7/2011 od 4. juna 2012. godine, potvrđena presudom Apelacionog suda u Beogradu Kž1 Po2 6/12 od 25. februara 2013. godine.

zatvora u trajanju od 13 godina, onda je za ponovljeno istovrsno krivično delo, sa istim radnjama izvršenja, morao biti osuđen na strožu kaznu, pogotovu ako se ima u vidu da je jednu oštećenu silovao više puta i da su obe oštećene u vreme izvršenja dela bile maloletne.

U postupku protiv optuženog Dalibora Maksimovića (predmet *Bratunac*), kog je oglasio krivim za ubistvo trojice bošnjačkih civila i višestruko silovanje oštećene u Milićima (BiH), u odnosu na silovanje oštećene, kao otežavajuću okolnost Sud je cenio samo izraženu upornost u izvršenju krivičnog dela na njenu štetu.⁴⁷ Pri tome nije uzeo u obzir posebnu specifičnost posledica, koje, ako se ima u vidu priroda radnji izvršenja, imaju trajni karakter. Štaviše, Sud je u ovom postupku odbio predloge JTRZ i punomoćnika oštećene da se izvrši njeno medicinsko veštačenje kako bi se utvrdio stepen duševnog bola i patnje koje je pretrpela, kao i da li postoji posttraumatski sindrom kao posledica traumatičnog događaja, uz obrazloženje da bi takvo veštačenje dovelo do odugovlačenja krivičnog postupka, a da oštećena svoja prava može ostvarivati u parničnom postupku. Odbio je i predlog punomoćnika oštećene da se izvrši uvid u sudske psihijatrijski nalaz i mišljenje za oštećenu koji su uradili specijalisti sudske psihijatrije i psiholog, jer se radi o veštačenju koje nije određeno naredbom suda.⁴⁸

Problematično je ispoljeno nerazumevanje Suda za trajne posledice koje trpe žrtve silovanja. Uobičajena posledica, prisutna kod mnogih žrtava seksualnog nasilja, jeste umanjjenje opšte životne aktivnosti, čije postojanje i stepen, kao otežavajuće okolnosti, umnogome treba da utiču na visinu kazne.

47 Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine K. Po2 8/2017 od 23. septembra 2019. godine.

48 *Ibid.*

U pojedinim postupcima Sud je vodio računa i o samoj prirodi radnji seksualnog nasilja i specifičnim posledicama koje ono ostavlja prilikom utvrđivanja otežavajućih okolnosti.

Presudom Višeg suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine, u postupku protiv Jović Dragana i dr. (predmet *Bijeljina*), optuženi Jović Dragan, Alen Ristić i Zoran Đurđević su oglašeni krivim i za silovanje dve Bošnjakinje u Bijeljini (BiH), pa je Sud kao otežavajuću okolnost u odnosu na sve njih cenio naročitu bezobzirnost koju su optuženi ispoljili prilikom izvršenja dela, da su nastojali da oštećene maksimalno ponize i nanesu im teške duševne patnje, te da se nisu osvrtni ni na to što su znali da se jedna od oštećenih porodila samo četiri dana pre kritičnog događaja, zatim da su oštećene narušenog psihičkog zdravlja i da su nakon preživljene traume napustile svoje mesto prebivališta.⁴⁹

Posebna pažnja posvećena je i posledicama seksualnog nasilja u presudi koju je Odeljenje za ratne zločine Višeg suda izreklo Nikoli Vidi Lujicu (predmet *Brčko*) zbog silovanja Bošnjakinje u Brčkom (BiH). Sud je, cenivši sve okolnosti slučaja, našao da na strani okrivljenog olakšavajućih okolnosti nema, a kao otežavajuće okolnosti cenio je njegovo bezobzirno ponašanje ispoljeno tokom izvršenja dela, da su preduzete radnje prema oštećenoj bile usmerene na povredu integriteta i ličnog dostojanstva oštećene, što predstavlja naročito uvredljivo i ponižavajuće ponašanje prema žrtvi, te posledice koje su tim povodom za nju nastale, intenzitet psihičkih povreda i kontinuiranu patnju koju je doživela kritičnom prilikom, a koje u zajednici u kojoj živi traju od tada neprekidno sve do danas, kao i psihičke traume od kojih se i danas leči.⁵⁰

Kao i u ostalim postupcima za ratne zločine, i u postupcima sa elementima seksualnog nasilja, najčešće primenjivane olakšavajuće okolnosti su porodične i lične prilike okrivljenih, njihova životna dob i materijalne prilike.

Ono što se može zameriti radu JTRZ u ovim predmetima jeste propuštanje obavljanja sudsko-psihijatrijskog veštačenja žrtava seksualnog nasilja. Njime bi

49 Presuda Višeg suda u Beogradu K. Po2 7/2011 od 4. juna 2012. godine.

50 Presuda Višeg suda u Beogradu K. Po2 5/18 od 19. septembra 2019. godine.

se, još tokom istrage, mogao utvrditi stepen duševnog bola i patnje koje su žrtve pretrpele, kao i to da li postoji posttraumatski sindrom kao posledica traumatičnog događaja i uzročno-posledična veza između radnje i štetne posledice koja je nastala u njihovoj duševnoj sferi, a koja im trajno otežava život. Ovo tim pre jer žrtve seksualnog nasilja u veoma velikom procentu, kao posledicu doživljene traume, imaju simptome posttraumatskog stresnog poremećaja. Ti simptomi mogu uticati na njihovo normalno svakodnevno funkcionisanje i na odnose sa drugim ljudima, i mogu imati trajne posledice u vidu umanjenja opšte životne aktivnosti žrtve.

Utvrđivanjem posledica koje su nastale po žrtvu putem veštačenja dobio bi se tačan i veoma važan element za odmeravanje kazne počiniocu u slučaju da se utvrdi postojanje njegove odgovornosti, ali ujedno i mogućnost da žrtva odmah u krivičnom postupku može precizno da opredeli imovinskopravni zahtev. Rezultatima veštačenja JTRZ bi dobilo pouzdan osnov za opredeljivanje predloga o visini kazne za počinioca, a ujedno ispunilo i svoju zakonsku obavezu prikupljanja dokaza o imovinskopravnom zahtevu. Naime, ZKP određuje da je organ postupka, što je tokom istrage tužilac, dužan da prikupi dokaze za odlučivanje o imovinskopravnom zahtevu i pre nego što je on podnet.⁵¹

Sporazumi o priznanju krivičnog dela

Sporazum o priznanju krivičnog dela predstavlja pismenu saglasnost volja okrivljenog i tužioca čiji je glavni predmet određivanje sankcije koja će okrivljenom biti izrečena bez održavanja glavnog pretresa u zamenu za njegovo priznanje krivice. Ovaj institut uveden je u domaće krivično zakonodavstvo 2009. godine, ali je u postupcima za ratne zločine primenjen prvi put 2013. godine.

Osnovni cilj uvođenja ovog instituta bio je da se krivični postupci ubrzaju i učine jeftinijim, a okrivljeni motivišu na zaključenje sporazuma blažom kaznom od one koja bi im se inače izrekla u redovnom postupku.

51 ZKP, član 256.

U postupcima za ratne zločine koji su vođeni pred Odeljenjem za ratne zločine Višeg suda u Beogradu do sada je zaključeno šest sporazuma o priznanju krivičnog dela ratnog zločina.⁵² Prvi sporazum o priznanju krivice za krivično delo ratnih zločina zaključen je sa okrivljenim Milanom Škrbićem (predmet *Sanica*) 2013. godine⁵³, a zatim su sporazumi zaključeni i sa Markom Crevarom (predmet *Sremska Mitrovica*) 2015. godine⁵⁴, sa Branom Gojkovićem (predmet *Srebrenica – Branjevo*) 2016. godine⁵⁵, Draganom Maksimovićem (predmet *Caparde*) 2018. godine⁵⁶, Ramadanom Maljokuom (predmet *Gornje Nerodimlje*) 2019. godine⁵⁷ i Miomirom Jasikovcem (predmet *Srebrenica III*) 2023. godine.⁵⁸

Okrivljeni su, prema ovim sporazumima, osuđeni na kazne zatvora u rasponu od jedne godine i šest meseci do 10 godina. Viši sud je, prilikom donošenja ovih presuda o potvrđivanju sporazuma o priznanju krivičnog dela koje su optuženi zaključili sa JTRZ-om, umesto da ih obrazloži, samo pobrojao članove ZKP-a na osnovu kojih je utvrdio da sporazumi sadrže sve elemente propisane zakonom, te naveo da su ispunjene zakonske pretpostavke u pogledu dokaza koji su priloženi uz sporazume, da su kazne u skladu sa Krivičnim zakonikom i da ne postoje zakonske smetnje za zaključenje sporazuma o priznanju krivice.

Prema odredbama ZKP-a, presuda mora da sadrži „delimično obrazloženje” ako je prihvaćen sporazum o priznanju krivičnog dela, i to o razlozima kojima se sud rukovodio prilikom prihvatanja sporazuma.⁵⁹ Budući da ZKP predviđa da sud mora utvrditi zakonitost kazne prilikom prihvatanja sporazuma, Sud je nesumnjivo morao barem delimično da obrazloži odluke o kazni. Konačno, ZKP ne nalaže sudu da obrazloženje u celosti izostavi, već samo sugerise da sud „ne mora” da ga pruži.

52 Ranije zaključeni sporazumi o priznanju krivice odnosili su se na pomaganje u skrivanju haških optuženika.

53 Presuda Višeg suda u Beogradu SPK Po2 2/13 od 13. septembra 2013. godine.

54 Presuda Višeg suda u Beogradu SPK Po2 1/15 od 18. februara 2015. godine.

55 Presuda Višeg suda u Beogradu SPK Po2 br. 1/2016 od 27. januara 2016. godine.

56 Presuda Višeg suda u Beogradu K. Po2 broj 10/17, SPK Po2 br. 1/2018 od 6. juna 2018. godine.

57 Presuda Višeg suda u Beogradu Spk. Po2 1/19 od 19. marta 2019. godine.

58 Presuda Višeg suda u Beograd Spk. Po2 br. 1/22 od 13. januara 2023. godine.

59 ZKP, član 429. stav 3. tačka 2).

S obzirom na to da je reč o sporazumima o priznanju krivičnih dela ratnih zločina koja spadaju u najteža krivična dela i da javnost nije imala uvid u postupak, da postoji mnoštvo nepoznanica o načinu primene ovog instituta, Sud je, uprkos zakonskoj mogućnosti, trebalo da izbegne ovo, za njega jednostavnije, rešenje.

Neobrazlaganje odluke o kazni u postupcima u kojima izostaje sudsko odmeravanje kazne, jer je faktički ugovaraju stranke u postupku, može kod javnosti, a naročito kod žrtava i članova porodica žrtava, stvoriti utisak da ovi sporazumi, ako se ima u vidu visina ugovorenih kazni, predstavljaju privilegiju za određene okrivljene.

Tako je sporazumom o priznanju krivice koji je zaključen sa okrivljenim Branom Gojkovićem ugovorena kazna zatvora u trajanju od 10 godina zbog učešća u streljanju više stotina zarobljenih bošnjačkih civila, muškaraca iz Srebrenice, na ekonomiji Branjevo 16. jula 1995. godine. Poređenja radi, isti sud je, za učešće u streljanju 200 ratnih zarobljenika na Ovčari 20. i 21. novembra 1991. godine, osudio okrivljene Miroljuba Vujovića, Stanka Vujanovića i Predraga Milojevića na kazne zatvora u trajanju od po 20 godina.⁶⁰ Zbog učešća u ubistvu 49 albanskih civila u Suvoj Reci 26. marta 1999. godine na kazne zatvora u trajanju od po 20 godina osuđeni su okrivljeni Radojko Repanović i Slađan Čukarić⁶¹, dok su za ubistvo 14 i ranjavanje 5 albanskih civila u Podujevu 28. marta 1999. godine na kazne zatvora u trajanju od po 20 godina osuđeni Željko Đukić⁶², Dragan Medić i Dragan Borojević.⁶³

Da bi se otklonile sve sumnje u moguće postojanje privilegovanih okrivljenih kada se radi o okrivljenima koji zaključuju sporazume o priznanju krivice, trebalo bi da Sud bi, imajući u vidu svoju kaznenu politiku u postupcima u kojima je sam odmeravao

60 Presuda Okružnog suda u Beogradu – Veća za ratne zločine Kv br. 4/06 od 12. marta 2009. godine.

61 Presuda Okružnog suda u Beogradu – Veća za ratne zločine Kv br.2/2006 od 24. aprila 2009. godine i presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine K. Po2 49/2010 od 15. decembra 2010. godine.

62 Presuda Višeg suda u Beogradu - Odeljenja za ratne zločine K. Po2 44/2010 od 22. septembra 2010. godine.

63 Presuda Okružnog suda u Beogradu – Veća za ratne zločine Kv br. 4/2008 od 18. juna 2009. godine.

kazne, prilikom donošenja presuda kojima se potvrđuju ovakvi sporazumi, detaljno obrazloži odluku o kazni.

Ublažavanje kazne

Ublažavanje kazne je institut krivičnog prava koji, ukoliko su ispunjeni zakonom propisani uslovi, sudu daje mogućnost da u konkretnom slučaju odmeri kaznu ispod njene donje granice, tj. ispod propisanog posebnog zakonskog minimuma kazne. Ovaj institut se može primeniti na sva krivična dela, pa i krivična dela ratnih zločina, što znači da se za ova krivična dela može izreći kazna zatvora u trajanju kraćem od pet godina, ali u najmanjem trajanju od jedne godine.

Ublažavanje kazne po svojoj prirodi predstavlja izuzetak u odnosu na redovno odmeravanje kazne u granicama predviđenog minimuma i maksimuma, i zato sudovi imaju obavezu da u presudi posebno obrazlože zašto je kazna ublažena.

U postupcima za ratne zločine, od 95 osuđenih lica, 19 ih je primenom ovog instituta osuđeno na kazne zatvora ispod zakonskog minimuma, a najniža kazna koja je izrečena je kazna zatvora u trajanju od jedne godine. Ako se ima u vidu da se radi o 20% osuđenih, očigledno je da se ovaj institut prilikom odmeravanja kazni neopravdano često primenjuje.

Analizom presuda u kojima je primenjen institut ublažavanja kazne uočava se da se kazna ublažava uvek zbog postojanja osobito olakšavajućih okolnosti. Zakonodavac ublažavanje kazne na osnovu osobito olakšavajućih okolnosti uslovljava i ostvarenjem svrhe kažnjavanja tako ublaženom kaznom. Stoga je sud dužan da navede i obrazloži koje je osobito olakšavajuće okolnosti cenio odlučujući o ublažavanju kazne i kako se ublaženom kaznom može postići opšta i posebna svrha kažnjavanja.

Osnovni nedostatak ovih presuda je izostanak detaljnog, jasnog i logičnog obrazloženja koje su to osobito olakšavajuće okolnosti, i zašto su cenjene kao takve, i na koji način su dovele do ublažavanja kazne, već se najčešće obrazloženje svodi na frazu da je sud svim olakšavajućim okolnostima koje je samo nabrojao, dao značaj osobito olakšavajućih, te da će se i ublaženom kaznom postići svrha kažnjavanja. U slučajevima gde postoje i otežavajuće okolnosti, gde bi obaveza

suda bila da posebno detaljno obrazloži zašto se i u takvoj situaciji ublažava kazna, opet se obrazloženje suda svodi na frazu da otežavajuće okolnosti nemaju dominantan uticaj na odluku suda.

Posebno zabrinjava činjenica da se to najčešće uočava u presudama Odeljenja za ratne zločine Apelacionog suda u Beogradu, koji postupa kao drugostepeni, i koji bi, po svojoj ulozi, trebalo da bude korektiv i garant stroge primene zakona prilikom donošenja sudskih odluka. Umesto toga, Apelacioni sud isuviše često potpuno neopravdano primenjuje ovaj institut.

Tako je Apelacioni sud, u postupku protiv optuženih Željka Krnjajića i dr. (predmet *Lovas*)⁶⁴ zbog krivičnog dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva, na strani okrivljenog Radovana Vlajkovića kao olakšavajuće okolnosti cenio činjenicu da je on porodičan čovek, oženjen, otac dvoje dece i neosuđivan, na strani okrivljenog Jovana Dimitrijevića kao olakšavajuću okolnosti je cenio neosuđivanost, u odnosu na okrivljenog Zorana Kosijera takođe je kao olakšavajuće okolnosti cenio da je otac dvoje punoletne dece i neosuđivanost, dok je svima kao otežavajuću okolnost cenio težinu nastale posledice u vidu broja civila u odnosu na koje je nastupila teška duševna patnja. Ceneći sve navedene okolnosti, kao i protok vremena od izvršenog krivičnog dela, olakšavajućim okolnostima dao je značaj osobito olakšavajućih i izrekao optuženima kazne zatvora ispod zakonskog minimuma, osudivši Zorana Kosijera i Jovana Dimitrijevića na kazne zatvora u trajanju od po tri godine, a Radovana Vlajkovića na kaznu zatvora u trajanju od 4 godine.

Nije opravdano stanovište Suda da se okrivljenima prilikom odmeravanja kazni, kao olakšavajuća okolnost ceni protok vremena od izvršenog krivičnog dela, iz svih ranije navedenih razloga.

Takođe, nije bilo opravdano pridavanje običnim olakšavajućim okolnostima značaja osobito olakšavajućih okolnosti, iz razloga što i sama zakonska definicija „*osobito olakšavajuće*“ označava da se radi o izuzetnim okolnostima, koje su po svom karakteru specifične i koje se razlikuju od običnih olakšavajućih okolnosti,

64 Presuda Apelacionog suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine Kž1 Po2 2/20 od 20. novembra 2020. godine.

jer izvršenom krivičnom delu daju poseban olakšavajući oblik, što utiče i na odmeravanje kazne. U isto vreme sud je kao otežavajuću okolnost navodio broj civila kojima su nanete teške duševne patnje, a njih je, po navođenju suda, bilo 52. Upravo ta brojnost oštećenih civila jeste okolnost koja isključuje mogućnost da se u ovom slučaju primeni institut ublažavanja kazne.

Apelacioni sud u Beogradu u postupku protiv okrivljene Ranke Tomić (predmet *Bosanska Krupa*)⁶⁵ zbog krivičnog dela ratni zločin protiv ratnih zarobljenika, postupajući kao drugostepeni sud, zaključio je da je prvostepeni sud pravilno i potpuno utvrdio činjenično stanje, za koje je dao jasne i argumentovane razloge, ali da je prilikom odlučivanja o krivičnoj sankciji propustio da prilikom odmeravanja kazne ceni kao olakšavajuću okolnost i protek vremena od izvršenja dela. Naime, od izvršenja dela proteklo je više od 26 godina što, uz činjenicu da optužena nije osuđivana i da je 1957. godište, po oceni suda, opravdava blaže kažnjavanje. Osobito olakšavajuće okolnosti Apelacioni sud je našao u dosadašnjoj neosuđivanosti optužene, kao i njenoj životnoj dobi, a „*postojeće otežavajuće okolnosti, po oceni suda, nisu takvog značaja da u konkretnom slučaju imaju dominantniji značaj na odluku suda*“. Te otežavajuće okolnosti, koje je utvrdio prvostepeni sud, a na koje Apelacioni sud nije imao primedbi, jesu težina izvršenog krivičnog dela, zatim to da je krivično delo izvršeno nad bespomoćnom ranjenom mladom devojkom od nepunih 18 godina, pri čemu je okrivljena u kritičnom periodu bila komandir ženske jedinice „Bosanski Petrovac“, te je bila svesna svog položaja i moći u odnosu na oštećenu, koju je bila dužna da štiti. Neosuđivanost optužene i njena životna dob nisu, ni pojedinačno, ni sveukupno, okolnosti koje bi predstavljale osobito olakšavajuće okolnosti, tim pre jer je u vreme izvršenja dela optužena bila stara 35 godina, odrasla i zrela osoba, da je krivično delo izvršila sa umišljajem, i to kao osoba koja je imala faktičku vlast nad ostalim akterima događaja, sa obavezom da štiti oštećenu, što je u svakom trenutku, da je želela, mogla i učiniti. Umesto da spreči izvršenje dela, optužena je u njemu učestvovala. Sâm način izvršenja krivičnog dela nad ranjenom devojkom starom nepunih 18 godina, koju je okrivljena naterala da

65 Presuda Apelacionog suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine Kž1 Po2 3/19 od 27. maja 2019. godine.

se skine gola pred okupljenom masom koja je posmatrala događaj, zatim da puži po zemlji, te da sebi iskopa grob, pri tome joj stavljaajući granje crnog trna među noge, gurajući joj glavu u govedu balegu, udarajući je lopatom po zadnjici i terajući je da peva srpske pesme, da bi je konačno treće lice ubilo, ukazuje na posebnu upornost i bestijalnost. Ovakvo neljudsko i krajnje ponižavajuće ponašanje prema oštećenoj osobi koja je bila dužna da oštećenu zaštititi jeste ponašanje koje u svakom slučaju zasluđuje strogu kaznu, a ne njeno ublažavanje ispod zakonskog minimuma. Stav Suda da „*postojeće otežavajuće okolnosti, po oceni suda, nisu takvog značaja da u konkretnom slučaju imaju dominantniji značaj na odluku suda*“ obesmišljava i samu svrhu kažnjavanja. Neosuđivanosti i proteku vremena daje se dominantan značaj pri odmeravanju kazne u odnosu na monstruoan način izvršenja dela i upornost prilikom izvršenja, čime se u potpunosti gubi svrha kažnjavanja.

Primer neopravdane primene instituta ublažavanja kazne vidljiv je i u presudi Apelacionog suda u Beogradu u postupku protiv Milorada Jovanovića zbog krivičnog dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva (predmet *Sanski Most – Lušci Palanka*).⁶⁶ U presudi su kao olakšavajuće okolnosti na strani okrivljenog utvrđene njegove lične i porodične prilike, da je porodičan čovek, oženjen, otac dvoje punoletne dece, da je u vreme izvršenja krivičnog dela imao 22 godine, da je neosuđivan, kao i protek vremena od izvršenja krivičnog dela, pa ih je Sud ocenio kao osobito olakšavajuće okolnosti, „*koje sudu daju za pravo da odmeri kaznu ispod zakonom propisanom minimuma*“. Kao otežavajuće okolnosti Sud je cenio težinu izvršenog krivičnog dela, nastale posledice, brojnost radnji, upornost i odlučnost u izvršenju krivičnog dela, izrazitu grubost, agresivnost, ispoljenu bezobzirnost prema žrtvama.

Protek vremena od izvršenog krivičnog dela kao olakšavajuću okolnost ne treba primenjivati kod ove vrste krivičnih dela. Ostale olakšavajuće okolnosti, koje se odnose na ličnost optuženog i njegove porodične prilike, ni pojedinačno, ni u svojoj ukupnosti, ne mogu se oceniti kao osobito olakšavajuće. Naprotiv, one su slika prosečnog čoveka i ni po čemu nisu osnov za dobijenu kvalifikaciju. Sa

⁶⁶ Presuda Apelacionog suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine Kž1 Po2 1/22 od 31. januara 2023. godine.

druge strane, obilje otežavajućih okolnosti, koje po svojoj brojnosti premašuju olakšavajuće, predstavljaju više nego valjan osnov za izricanje kazne u granicama koje su propisane zakonom.

Nedopustiv je stav Apelacionog suda da prilikom obrazlaganja odluke o kazni, suprotno svojoj obavezi, ne daje ama baš nikakvo obrazloženje, pritom ignorišući u potpunosti niz otežavajućih okolnosti koje je sam utvrdio, zbog čega se i odlučio za ublažavanje kazne i pored njihovog postojanja.

Prilikom izrade pojedinih presuda Apelacioni sud ne samo da ne daje obrazloženje za ublažavanje kazne, već propušta čak i da se pozove na zakonski osnov za to, što je u obavezi da uradi jer primenjuje određenu zakonsku odredbu.

Primer za ovo je presuda Apelacionog suda u postupku protiv okrivljenog Osmana Osmanovića (predmet *Brčko – logor Rasadnik*)⁶⁷ kojom ga je zbog krivičnog dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva osudio na kaznu zatvora u trajanju od 3 godine i 6 meseci. Prilikom odmeravanja kazne optuženom Apelacioni sud se, kako u izreci presude, tako i u njenom obrazloženju, pozvao na odredbe člana 5. KZ SRJ (krivične sankcije i njihova opšta svrha), člana 33. (svrha kažnjavanja), člana 38. (kazna zatvora) i člana 41. (odmeravanje kazne) i izrekao mu kaznu, a pri tome se nije pozvao na zakonsku odredbu o ublažavanju kazne, odnosno na član 42. KZ SRJ, što je bio u obavezi da učini. Apelacioni sud nije u svojoj presudi nigde ni spomenuo da je nekim okolnostima dao značaj osobito olakšavajućih, niti je, samim tim, obrazložio zašto te okolnosti ili njihova ukupnost predstavljaju osobito olakšavajuće okolnosti, koje čine osnov za ublažavanje kazne.

Identična situacija se ponovila i u presudi Apelacionog suda u postupku protiv Huseina Mujanovića (predmet *Hrasnica*).⁶⁸ Iz izreke presude, pre svega, nije vidljiv zakonski osnov za ublažavanje kazne jer nigde nema pozivanja na primenu člana 42. KZ SRJ. Da se ne radi o slučajnom propustu prilikom izrade presude, koji bi se sastojao u propuštanju navođenja jednog člana zakona, vidljivo je iz činjenice

67 Presuda Apelacionog suda Kž1 Po2 2/22 od 26. januara 2023. godine.

68 Presuda Apelacionog suda Kž1 Po2 3/22 od 22. decembra 2022. godine.

da Sud u obrazloženju presude niti je spomenuo da kaznu ublažava, niti je naveo razloge koji su ga rukovodili da ublaži kaznu ispod zakonskog minimuma.

Kada je reč o ublažavanjima kazni koja su posledice zaključenja sporazuma o priznanju krivičnog dela, u presudama kojima se ti sporazumi potvrđuju izostaje bilo kakvo obrazloženje odluke o kazni.

Tako je Viši sud u Beogradu doneo presudu kojom je potvrdio sporazum o priznanju krivičnog dela zaključen između JTRZ i okrivljenog Ramadana Maljokua (predmet *Gornje Nerodimlje*) zbog krivičnog dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva.⁶⁹ Okrivljeni je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i šest meseci, a u obrazloženju presude je, kad je reč o odluci o kazni, samo navedeno da Sud konstatuje da je kazna u skladu sa zakonom i da će se njome postići svrha kažnjavanja.

Identična konstatacija Suda u pogledu odluke o kazni navedena je i u presudi kojom je Sud potvrdio sporazum o priznanju krivičnog dela zaključen između JTRZ i okrivljenog Marka Crevara (predmet *Sremska Mitrovica*) zbog krivičnog dela ratni zločin protiv ratnih zarobljenika, koji je takođe osuđen na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i šest meseci.⁷⁰

69 Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine Spk. Po2 1/19 od 19. marta 2019. godine.

70 Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenja za ratne zločine Spk. Po2 br. 1/15 od 18. februara 2015. godine.

PREPORUKE

1. Pri odmeravanju kazni, sudovi bi, osim navođenja olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, trebalo detaljno da obrazlože donetu odluku.
2. Porodične prilike, poput bračnog statusa, imanja dece (posebno punoletne), ličnih prilika, kao i prethodnu neosuđivanost, trebalo bi ceniti u njihovom stvarnom značaju prilikom uzimanja u obzir kao olakšavajućih okolnosti, bez pridavanja dominantnog značaja ovim faktorima.
3. Institut ublažavanja kazne trebalo bi primenjivati samo izuzetno, uz obavezno veoma detaljno obrazlaganje takve odluke, i pri tome voditi posebno računa o tome postoji li uopšte mogućnost primene tog instituta u situacijama kada postoje i otežavajuće okolnosti.
4. Protok vremena od izvršenja krivičnog dela u postupcima za ratne zločine ne bi trebalo ceniti kao olakšavajuću okolnost, budući da se radi o delima koja ne zastarevaju.
5. U presudama kojima se potvrđuju sporazumi o priznanju krivice sud bi trebao da obrazloži odluku o kazni.
6. Prilikom odmeravanja kazni počiniocima ratnih zločina sa elementima seksualnog nasilja, nužno je posebnu pažnju posvetiti specifičnim i dugotrajnim posledicama ove vrste nasilja.

Predlog praktične politike:

Primena otežavajućih i olakšavajućih okolnosti u postupcima za ratne zločine

Izdavač:

Fond za humanitarno pravo

Dečanska 12, Belgrade

<http://www.hlc-rdc.org/>

Autorka:

Marina Kljaić

Urednica:

Jovana Kolarić

Lektorka:

Ivana Andrić

Tiraž:

50

Štampa:

Instant System, Beograd

ISBN-978-86-7932-148-0

